

کاشانی؛

بنیانگذار حکومت اسلامی

به مناسبت پنجاه و پنجمین سالگرد کودتای ننگین ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

بخش دهم

۶ آبانماه ۱۳۸۷ برابر با ۲۷ اکتبر ۲۰۰۸

محمد حسینی

غوغای تمديد اختيارات

پیروزی مصدق با گرفتن رأی اعتماد به اتفاق از مجلس شورای ملی، مخالفان را نه تنها وادار به عقب نشینی نکرد، بلکه صفوف آنها را مستحکم تر ساخت و افراد متنفذی مانند آیت الله کاشانی و حسین مکی و حائری زاده را که نسبت به دولت انتقاد و خرده گیری هایی می کردند، به مخالفت و رو در رویی با مصدق کشانید.

گذشته از کاشانی که بعد از انتخاب به ریاست مجلس، خود را محق برای تصمیم گیری های مهم مملکت و انتصابات می دانست، افرادی چون بقایی و مکی، در قبال نقشی که به زعم خود در زمینه به قدرت رسیدن مصدق ایفا کرده بودند، انتظارات و توقعاتی فراتر از دیگر سران جبهه ملی داشتند و بی آنکه طرح سازنده ای در زمینه اداره امور مملکت در آن شرایط دشوار ارائه دهند، تنها به ایرادگیری، انتقاد و مخالفت می پرداختند؛ تا جایی که با هر حرکتی که می توانست موازنه نیروهای سیاسی را به سود مصدق تغییر دهد، مقابله می کردند.

پس از پیروزی قیام سی ام تیر از میان نمایندگان جبهه ملی در مجلس، ابتدا مظفر بقایی و سپس ابوالحسن حائری زاده خرده گیری و انتقاد از دولت را آغاز کردند و با مطرح شدن اختیارات شش ماهه اول و قضیه تعقیب مسببین واقعه سی ام تیر، انتقادهای خود را به حمله و سرزنش به دولت و حتی اهانت به وزرا کشاندند در این میان افرادی مانند قنات آبادی و یوسف مشار نیز با آنها همکاری می کردند.

حسین مکی که خود را قهرمان ملی شدن نفت می دانست، پس از آنکه جزء اعضای هیأت اعزامی به شورای امنیت سازمان ملل متحد انتخاب نشد از مصدق فاصله گرفت و ناسازگاری آغاز کرد. با این وجود از انتقاد و مخالفت علنی با شخص مصدق احتراز می کرد و دنبال فرصت می گشت.

در تاریخ ۱۳ آذر ۱۳۳۱ هیأت دولت آقایان مهندس حسینی، دکتر شایگان، دکتر سنجابی و حسین مکی را طبق اساسنامه به عضویت شورای عالی نفت انتخاب کرد. وزیر دارایی، وزیر کار و رییس کل بانک ملی نیز از سوی دولت در شورای مزبور تعیین شدند. روز ۳۰ آذر در جلسه شورای عالی نفت، مرتضی قلی بیات (سهم السلطان) به مدیریت عامل شرکت ملی نفت انتخاب شد. در همان جلسه دکتر رضا فلاح، یکی از مهندسان با سابقه شرکت که در راه اندازی پالایشگاه آبادان پس از خلع ید نقش اساسی داشت، به مدیریت پالایشگاه منصوب گردید، ولی مکی به عنوان یکی از اعضای شورا، رأی اکثریت را نپذیرفت و به عنوان اعتراض استعفا داد و اختلاف را به مجلس کشاند و با دکتر شایگان مشاجره لفظی کرد.

به گزارش سفارت امریکا «اکنون مکی به طور جدی شروع به آماده کردن خود برای احراز نخست وزیری کرده بود»

مصدق دو روز پس از کسب رأی اعتماد قاطع از مجلس تقاضا کرد اختیارات او به مدت یک سال تمدید گردد. روز ۱۸ دیماه سیدباقر کاظمی وزیر دارایی و نایب نخست وزیر، ماده واحده تمدید اختیارات را تقدیم مجلس کرد. ضمناً برای رفع نگرانی درباره انحلال مجلس، تبصره ای به شرح زیر به ماده واحده اضافه شده بود:

«ماده واحده - اختیارات موضوع موضوع قانون مصوب بیستم مرداد، ۱۳۳۱ از تاریخ انقضاء، برای مدت یک سال تمدید می شود.

تبصره - در صورتی که به موجب اختیارات در جدول قانون انتخابات تغییراتی داده شود و عده نمایندگان از میزانی که قانون سابق برای احراز حد نصاب تشکیل جلسه پیش بینی کرده است، تجاوز نماید، مادام که نمایندگان جدید به مجلس نیامده اند، تأثیری در حد نصاب اکثریت دوره فعلی نخواهد داشت . . . »

همین که متن لایحه قرائت شد، ناگهان حسین مکی از جای برخاست و فریادکنان به طرف تریبون مجلس رفت و یادداشتی را که در دست داشت روی تریبون مجلس، مقابل نایب نخست وزیر کوبید و از تالار جلسه خارج شد. مکی در این یادداشت در مخالفت با لایحه تمدید اختیارات مصدق از نمایندگی مجلس استعفا کرده بود!

به دنبال خروج مکی از مجلس، مظفر بقایی، شمس قنات آبادی و نادعلی کریمی و چند تن دیگر که عضو جبهه ملی و یا فراکسیون نهضت ملی بودند، فریادهای مخالفت سر دادند. پس از مدتی بحث در جلسه خصوصی، مجلس تعطیل شد.

مصدق طی ملاقاتی که در منزلش با نمایندگان فراکسیون نهضت ملی داشت، موضوع خود را براین اساس توجیه کرد که تنها راه حل مسأله نفت تسهیل در تصویب سریع قوانین است و چون مجلس ایران براساس اصول حزبی نیست تصویب قوانین با دشواری روبرومی شود. نخست وزیر تأکید کرد که تمدید اختیارات هیچگاه قدرت قانونی مجلس را سلب نمی کند و هر وقت که از دولت راضی نباشد، می تواند با دادن رأی عدم اعتماد ناخشنودی خود را از دولت ابراز کند. سرانجام مصدق پیشنهاد بهرام مجدزاده را مبنی بر اینکه لوایح قانونی خود را ظرف سه ماه از تاریخ انتشار به مجلس تقدیم کند، پذیرفت. آنگاه اکثریت قاطع نمایندگان عضو فراکسیون نهضت ملی با تمدید اختیارات موافقت کردند.

در همین اوان تظاهرات وسیعی در تهران و شهرستان ها در پشتیبانی از دکتر مصدق صورت گرفت و سیل تلگراف و طومار از نقاط مختلف کشور به مجلس نمایندگان پیرامون مسائل روز صحبت کردند و تلگراف هایی را که از مردم در پشتیبانی از دکتر مصدق رسیده بود، قرائت نمودند.

«...تمرکز دادن اختیارات برای یک شخص واحد، هر چند فرشته باشد، برای مملکت مضر و خطرناک است.

در جلسه روز ۲۵ دیماه، هنگام طرح لایحه اختیارات، با دیگر دکتر بقایی به مخالفت برخاست و طی نطق طولانی از اقدامات مصدق طی زمامداریش انتقاد کرد و مدعی شد که به توده ای ها آزادی عمل داده است؛ وی ادعا کرد که با مصدق موافق است، ولی با تمدید اختیارات او مخالف می باشد و افزود:

«....، ما بعد از مطالعاتی که کردیم به این نتیجه رسیدیم که باید صف ها معلوم شود؛ باید تعزیه تمام شود؛ هرکسی این وظیفه را قبول کرده باید انجام بدهد. دیگر این تعزیه بازی را اگر بخواهیم این مملکت اصلاح بشود، باید کنار بگذاریم؛ قوم و خویش بازی و ملاحظه کاری را کنار بگذاریم....»

دکتر کریم سنجابی سخن بقایی را قطع کرد و گفت: «هنوز تعزیه تمام نشده است؛ معلوم نیست شما موافقید یا مخالف؟»

دکتر بقایی در پاسخ: «با اختیارات مخالفم، ولی با آقای دکتر مصدق موافقم.»

دکتر سنجابی با صدای بلند گفت: «بنده شما را منافق می دانم....»

دکتر شایگان نیز بقایی را متهم کرد که مردم را فریب می دهد....

در اینموقع به دلیل تظاهرات تماشاچیان و سر و صدای نمایندگان، جلسه تعطیل شد. حدود یک ساعت بعد رسمیت جلسه اعلام گردید. دکتر بقایی با موافقت رییس مجلس، در دنباله سخنان خود پیرامون قانون امنیت اجتماعی و حوادث سی ام تیر صحبت کرد و دولت را مورد حمله قرار داد.

مخالفت علنی کاشانی

در جلسه روز یکشنبه ۲۸ دیماه، حائری زاده در نطق قبل از دستور علیه مصدق و اطرافیانش صحبت کرد. حسین مکی که با آنهمه سر و صدا و جنجال در اعتراض به اختیارات رییس دولت، استعفا کرده بود، به مجلس برگشت و ضمن تشکر از دوستانی که مانع استعفای او شده بودند، اعلام کرد که «ملت ایران تا آخرین نفس پشت سر مصدق خواهد ایستاد» با این همه، کوشش بقایی و یارانش همچنین نمایندگان وابسته به به دربار، علیه مصدق و لایحه اختیارات، شکست خورده بود. آخرین تلاش در این راه، اقدام آیت الله کاشانی در مخالفت با لایحه تمدید اختیارات مصدق بود.

کاشانی در نامه ای که بازمینه سازی قبلی تهیه و به وسیله حائری زاده به عنوان نایب رییس مجلس (محمد ذوالفقاری) ارسال گردید تا در جلسه علنی مجلس قرائت شود، نوشته بود:

ادامه دارد . . .

نامه کاشانی طولانی است و هر جمله و پاراگراف آن نیاز به توجه دقیق و تفسیر دارد. به این دلیل، و با توجه به این که، هم میهنان درونمرزی با مشکل سرعت پائین اینترنت مواجه هستند باید از انتشار مطالب طولانی خودداری شود. بنابراین نشر نامه کاشانی به بخش آینده (بخش ۱۱) موکول می گردد.